

ارائه مدل چالش‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن

نصرالله مرادپور

دانشجوی دکتری گروه حسابداری، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
mor890939n@yahoo.com

علی اکبر چهارمحالی

دانشیار گروه حسابداری، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، نویسنده مسئول
a.chaharmahali@yahoo.com

هاشم نیکومرام

استاد گروه حسابداری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
hn.nikoomaram@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۰۲

چکیده

شکل گیری موج جهانی شدن اقتصاد و انتقال شتابان منابع طبیعی، مالی و انسانی میان کشورها و همچنین پدیدار شدن بازارهای جهانی سرمایه، موجب شده است که تقاضا برای اطلاعات حسابداری ابعاد جدیدی پیدا کند. این استانداردها در برخی مباحث با مبانی حسابداری اسلامی در تضاد بوده و لذا با توجه به اسلامی بودن کشور ما، این موضوع اهمیت می‌یابد. در این پژوهش به ارائه مدل چالش‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن پرداخته می‌شود. در این پژوهش برای ساخت یک نظریه مدون از طریق گردآوری داده و تحلیل استقرایی داده ها و با توجه به اینکه تئوری قابل اعتنای برای آن موجود نیست که بتوان بر اساس آن فرضیه ای را برای آن آزمون تدوین کرد، مصاحبه با افراد متخصص در این زمینه موجب طراحی مدل و ایجاد فرضیاتی برای سنجش موضوع و تایید مدل می‌شود. یافته های حاصل از روش گراند تئوری باعث خلق مدل چالش‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن گردید. پس از استخراج کد ثانویه، کدهای انتخابی (گزینه‌ی) تعریف شد. پس از مرحله کدگذاری اولیه، با تحلیل داده ها و کنار هم قرار دادن چندین باره ی کدهای باز در ظاهر متفاوت اما در راستای فرآیندی مشابه و هم معنی، اقدام به ادغام کردن کدهای باز، در قالب مفاهیمی انتزاعی تر شد و مولفه ها دسته بندی گردید که نهایتاً شرایط علی، شرایط زمینه ای، شرایط واسطه ای، راهبردها و پیامدها شناسایی گردد و بر اساس این مولفه ها مدل فرایند پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران طراحی گردید.

واژه‌های کلیدی: حسابداری اسلامی، ایران، جهانی سازی، گراند تئوری.

۱- مقدمه

در حسابداری اسلامی، دارایی‌ها به‌عنوان امانت (امانه) تلقی می‌شوند و کسب‌وکارها باید به‌طور اخلاقی و شفاف عمل کنند و رفاه همه ذینفعان را در اولویت قرار دهند (روهامه و همکاران، ۲۰۲۳).

تناقضات بین اصول حسابداری اسلامی و استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی (IFRS) عمدتاً ناشی از تفاوت در فلسفه‌های اساسی آنهاست (موخلیصین و فادزلی، ۲۰۲۰). در حالی که IFRS مبتنی بر رویکرد حداکثر سازی سود است، حسابداری اسلامی به اصول قانون شریعت، که بر عدالت اجتماعی، انصاف و شفافیت تأکید دارد، پایبند است. این تفاوت‌ها منجر به رفتار متفاوت با برخی معاملات مالی مانند بهره، سفته‌بازی و تقسیم ریسک می‌شود (شهریاری، ۲۰۲۰). در همین راستا برای پر کردن شکاف موجود، حسابداری اسلامی می‌تواند IFRS را به عنوان چارچوبی اتخاذ کند و سپس تنظیمات مطابق با شریعت را برای اطمینان از پایبندی به اصول مالی اسلامی اعمال کند. این پژوهش رویکرد امکان ادغام هماهنگ هر دو سیستم را فراهم می‌کند و انتظار می‌رود مدل پیشنهادی شفافیت و انصاف را در گزارشگری مالی ارتقا می‌دهد. لذا در این پژوهش به ارائه الگوی پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران با در نظر گرفتن برخی از موارد استانداردهای بین‌المللی گزارشگری و جهانی سازی آن پرداخته می‌شود.

روش

این تحقیق از نظر نوع هدف یک تحقیق بنیادی (که دارای جنبه‌های کاربردی نیز می‌باشد) به حساب می‌آید. این در حالی است که تحقق این هدف مستلزم استفاده از راهبردی است که متضمن ساخت نظریه باشد. با توجه به توصیه مدل اشتراوس که برای مسائل اجتماعی از روش مصاحبه و روش تحقیق کیفی استفاده شود لذا در این پژوهش از روش تحقیق کیفی گراند تئوری (GT) استفاده گردید.

توجه به توصیه مدل اشتراوس که برای مسائل اجتماعی از روش مصاحبه و روش تحقیق کیفی استفاده شود. گرند تئوری یکی از انواع روش‌های تحقیق کیفی است که در بررسی مسائل اجتماعی بکار می‌رود. در این روش، نظریه را باید کشف کرد و تولید نظریه بر اساس کار با داده‌ها صورت می‌گیرد. با این روش، داده‌ها از طریق کدگذاری مشخص شده و به ایجاد طبقات و مقولات می‌انجامد و نهایتاً منجر به فرضیه‌هایی درباره مسئله

از نظر بال^۱ (۲۰۰۶) تا زمانی که حسابداری به وسیله عوامل اقتصادی و سیاسی شکل می‌گیرد، هماهنگ‌سازی استانداردهای حسابداری و رویه‌های عمل، پیامدی اجتناب‌ناپذیر جهت افزایش یکپارچگی بازارها و رویه‌ها خواهد بود. این موضوع در دهه‌های اخیر با پذیرش اجباری استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی^۲ در بسیاری از کشورها تأیید شده است (موخلیصین و فادزلی، ۲۰۲۰).

شکل‌گیری موج جهانی شدن اقتصاد و انتقال شتابان منابع طبیعی، مالی و انسانی میان کشورها و همچنین پدیدار شدن بازارهای جهانی سرمایه، موجب شده است که تقاضا برای اطلاعات حسابداری ابعاد جدیدی پیدا کند (موسوی و همکاران، ۱۴۰۱). پذیرش استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی بنا به دلایل گوناگونی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. دلیل اول اینکه، توسعه سریع بازارهای سرمایه بین‌المللی باعث شده تا نقش بازارهای مالی برجسته شده و نحوه افشای اطلاعات به بازار، مسئله اساسی در اطمینان از کارایی بازار تلقی شود. دلیل دوم رشد روز افزون شرکت‌های چندملیتی است و این موضوع ایجاب می‌کند تا مجموعه‌ای از استانداردهای جهانی تدوین شده و از این طریق اطلاعات متحدالشکل و قابل اتکا به بازار ارائه شود (عبدالغانی، ۲۰۲۲).

یکی از اهداف تدوین استانداردهای بین‌المللی حسابداری تهیه اطلاعات شفاف و قابل مقایسه در صورت‌های مالی به منظور تسهیل در فرایند تصمیم‌گیری فعالان در بازارهای سرمایه دنیا و سایر استفاده‌کنندگان در جهت اتخاذ تصمیمات اقتصادی است (نورنابی، ۲۰۲۱). تجربه کشورهایی که تا کنون از IFRS استفاده کرده‌اند نشان می‌دهد که استفاده از این استانداردها باعث افزایش کیفیت افشای صورت‌های مالی، کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و افزایش قابلیت مقایسه میان صورت‌های مالی گردیده است (صادق‌زاده، ۱۴۰۰). این استانداردها در برخی مباحث با مبانی حسابداری اسلامی^۳ در تضاد بوده است. حسابداری اسلامی که به عنوان حسابداری مطابق با شریعت نیز شناخته می‌شود، عملی است که به اصول شریعت اسلامی (شریعت) پایبند است (کن، ۲۰۲۱). تفاوت آن با حسابداری متعارف با تمرکز بر ممنوعیت بهره (ربا) و ترویج انصاف و عدالت اجتماعی است. از ویژگی‌های کلیدی می‌توان به تقسیم سود و زیان، اجتناب از معاملات نامطمئن و ممنوعیت فعالیت‌های سوداگرانه اشاره کرد.

⁶ Principles of Islamic Accounting

⁷ Can, G.

⁸ Rohmah, R. A., Budianto, E. W. H., & Dewi, N. D. T.

⁹ Mukhlisin, M., & Fadzly, M.

¹⁰ Sharairi, M. H.

¹ Ball

² International Financial Reporting Standard

³ Mukhlisin & Fadzly

⁴ Abduganiyev

⁵ Nurunnabi

در این مرحله با استفاده از روش مصاحبه نیمه ساختارمند اکتشافی در میان جامعه آماری که در بالا عنوان گردید، عوامل و مؤلفه‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران شناسایی شده و این عوامل و شاخص‌ها در قالب ابعاد محدودتری قرار داده شده و بر این اساس مدل پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران پیشنهاد و آماده می‌گردد. شیوه نمونه‌گیری در این مرحله به صورت هدفمند است و تعداد نمونه نیز تا حد کفایت یا اشباع نظری می‌باشد.

جهت تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه ابتدا متن هر مصاحبه بررسی شده و با توجه به جملات و نکات کلیدی در مصاحبه برچسب‌های مفهومی برای آن‌ها انتخاب شده است. پس از کدگذاری اولیه، محقق کدها را باهم ترکیب نموده و کدهای مشابه را در طبقات انتزاعی به نام مقولات قرار داده و در نهایت با قراردادن مقولات مشابه در یک سطح مفهومی خاص، استخراج شد و بر اساس آن‌ها مدل پارادایمی در کدگذاری محوری و انتخابی ارائه می‌گردد که در ادامه به تشریح آن‌ها می‌پردازیم.

یافته‌ها

در تحقیق پیش رو برای تدوین مدل چالش‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن، متن مصاحبه‌ها و مستندات طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی مورد تحلیل قرار گرفت. در همین راستا نمونه کدگذاری اولیه در مرحله اول در جدول زیر ارائه گردیده است.

کلی می‌شود که در این صورت، تئوری در ارتباط مستقیم با داده‌ها است. (2, Corbin and Strauss, 2010)

برای تبیین گراند تئوری، پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران به عنوان متغیر مرکزی در نظر گرفته شده و خط اصلی داستان با استفاده از یادآورها و دیاگرام‌ها حول آن تعریف و در نهایت نظریه‌ی منتج شده از آن، تدوین می‌گردد. (Corbin and Strauss, 2010, 3)

در این پژوهش برای ساخت یک نظریه مدون از طریق گردآوری داده و تحلیل استقرایی داده‌ها و با توجه به اینکه تئوری قابل اعتنای برای آن موجود نیست که بتوان بر اساس آن فرضیه‌ای را برای آن آزمون تدوین کرد، مصاحبه با افراد متخصص در این زمینه موجب طراحی مدل و ایجاد فرضیاتی برای سنجش موضوع و تایید مدل می‌شود.

همان‌طور که بیان شد، در این پژوهش پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران ساخته می‌شود. شیوه مذکور بر تحلیل داده‌ها از طریق کدگذاری باز^۱، کدگذاری محوری^۲ و کدگذاری گزینشی^۳ تأکید دارد. در کدگذاری باز با جزء به جزء کردن اطلاعات کیفی جمع‌آوری شده، به شکل‌بندی مقوله‌های اطلاعات مربوط به پدیده اقدام می‌شود. در این مرحله با تحلیل داده‌های گردآوری شده از مصاحبه‌ها، مشاهده‌ها، یادداشت‌های روزانه و یادداشت‌های فنی (حاصل از عملیات میدانی) مقوله‌های اصلی (طبقات) و مقوله‌های فرعی (ویژگی‌ها^۴) استخراج می‌شوند. کدگذاری باز تا مرحله‌ی اشباع مقوله‌ها و در قالب یک فرایند رفت و برگشتی (زیگزاگی) ادامه پیدا خواهد یافت (بازرگان هرندی، ۱۳۹۸، ۶۹).

جدول ۱- نمونه کدگذاری اولیه

مصاحبه	کدهای اولیه	مصاحبه	کدهای اولیه	مصاحبه	کدهای اولیه
P ₁	تونایی های متعدد	P ₃	تبلیغات کم در راستای ترغیب به توسعه مهارت	P ₂	جذب بودجه مناسب از دولت
P ₁	مهارت های متنوع	P ₅	نبود چشم‌انداز روشن برای توسعه اخلاقی اسلامی در حسابداری	P ₁	توسعه مالی
P ₃	بودجه اختصاصی	P ₁	اعمال کنترل دولت	P ₁	تربیت نیروهای متخصص طبق نیازهای مهارتی
P ₂	جذب سرمایه	P ₂	عدم وجود شاخص‌های عملکردی مرتبط با توسعه اخلاق اسلامی در حسابداری	P ₁	تغییر چارچوب‌های آموزشی دانشگاه مبتنی بر نیازهای اخلاقی
P ₇	ارزیابی و نظارت منظم بر مهارت‌ها	P ₇	چالش‌های سیاسی کشور و محدودیت‌های موجود	P ₃	ترغیب نیروهای حسابداری به اصول حسابداری اسلامی

مصاحبه	کدهای اولیه	مصاحبه	کدهای اولیه	مصاحبه	کدهای اولیه
P ₁	تحلیل نیازهای حسابداران در حوزه‌های مختلف و شناسایی مهارت‌های لازم	P ₁	سیاست‌های سازمانی مبتنی بر سیاست‌های دولت	P ₅	انتصاب مدیران مبتنی بر شایستگی
P ₅	طراحی و اجرای برنامه‌های مهارت‌های فکری	P ₅	پویایی بالای فناوری‌ها در عصر حاضر	P ₁	وجود تخصص‌های مدیریتی مرتبط با توسعه مهارت
P ₄	ایجاد بسترها و شرایط مناسب برای حفظ نیروی کار با ارزش	P ₁₄	عدم همراهی سازمان‌ها با رشد فناوری‌ها	P ₂	جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مرتبط با نیازهای آموزشی
P ₉	تشویق و ترویج فرهنگ جستجوی استعداد‌های داخلی در سازمان	P ₁₇	چارچوب‌های سنتی در سازمان‌ها	P ₇	ارائه راهکارها و برنامه‌های توسعه اخلاق اسلامی در حسابداری از طریق مهارت
P ₆	طراحی و اجرای برنامه‌های توسعه و ارتقاء مهارت‌های حسابداران	P ₆	اولویت قرار ندادن توسعه و رشد در مراکز تربیت حسابداران	P ₁	تعیین اهداف و محتوای آموزشی مهارت‌ها

تحلیل ثانویه (محوری):

پس از مشخص کردن شاخص‌های اولیه به مقوله بندی کدها پرداخته شد. در این گام، کلمه به کلمه، جمله به جمله و پاراگراف به پاراگراف متن مصاحبه یا گزارش مورد بررسی قرار گرفت تا واژه‌ها و عباراتی که به نحوی با پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران مرتبط بودند، استخراج شوند. سپس این واژه‌ها و عبارات نامگذاری شده و به هر یک از آنها کد اولیه ای اختصاص داده شد.

شرایط علی

در این مدل، شرایط علی، عوامل ترغیب‌کننده و یا الزام‌آور برای بکارگیری مولفه‌های چالش‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن می‌باشند، عواملی که ممکن است کمتر مورد توجه سازمان‌ها قرار گرفته باشند، اما در شرایط کنونی سازمان‌ها را ترغیب / مجبور کرده‌اند تا به توجه بیشتر در این پدیده روی آورند. لذا با این رویکرد، عواملی در این بخش مورد توجه قرار گرفته‌اند که از نظر تقدم زمانی و نیز شرایط الزام‌آوری بر پدیده اصلی تأثیر علی داشته باشند. در این پژوهش، مفاهیم دانش و توانمندی‌های موجود، شرایط فرهنگی و اجتماعی موجود، بودجه آموزش و توسعه مهارت، جذب و حفظ نیروی کار مجرب و متخصص، بهره‌گیری از منابع انسانی داخلی با توجه به نیازهای مهارتی حسابداران، تدوین و اصلاح سیاست‌ها و قوانین مرتبط با آموزش مهارت حسابداران، اجرای قوانین و سیاست‌ها با رویکرد توسعه قابلیت‌های مهارتی، توسعه فرهنگ مبتنی بر یادگیری و نوآوری، آموزش مدیران در خصوص ارتقاء مهارت و توسعه قابلیت‌های مهارتی، تدوین برنامه‌های استراتژیک برای توسعه قابلیت‌های مهارتی، ارتباط و هماهنگی مؤثر بین برنامه‌های توسعه مهارت و برنامه‌های عملیاتی سازمان به عنوان مفاهیم علی چالش‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی

در ایران و جهانی سازی آن بدست آمده است. در نهایت، بر اساس گذاره‌های بدست آمده، شرایط علی در مدل این پژوهش عبارتند از: پتانسیل‌های موجود مهارت‌ها جهت توسعه، مشکلات منابع مالی و انسانی در توسعه مهارت، نقص سیاست‌ها و قوانین مرتبط با توسعه اخلاق اسلامی در حسابداری، فرهنگ و نگرش مدیران، برنامه‌ریزی نظام‌مند و استراتژیک برای توسعه قابلیت‌ها.

شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای، شرایط بستری (زیرساختی و روساختی) موجود برای چالش‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن می‌باشند. شرایطی که می‌بایست برای موفقیت بهتر در مولفه‌های چالش‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن، مورد توجه قرار گیرند. این شرایط اثرات مثبت یا منفی خاص و تعیین‌کننده‌ای بر اجرای فرایندها ندارند، بلکه جزء عواملی هستند که باید در ویژگی‌های فرایندها و ابزارهای مورد استفاده لحاظ شوند. در این پژوهش، مفاهیم تخصیص بودجه و سرمایه، مدیریت و برنامه‌ریزی، امکانات سخت‌افزاری مورد نیاز، امکانات نرم‌افزاری مورد نیاز، وضعیت مالی سازمان‌ها، شرایط حقوق و دستمزد، ضعف‌های دانشی، چارچوب‌های قانونی و مقرراتی، سیستم‌ها و فرآیندهای سازمانی با توجه به نیازهای توسعه قابلیت‌های مهارتی، مانیتورینگ و ارزیابی جهت بهبود و پیشرفت توسعه قابلیت‌ها به عنوان مفاهیم زمینه‌ای چالش‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن بدست آمده است. در نهایت، بر اساس گذاره‌های بدست آمده، شرایط زمینه‌ای در مدل این پژوهش عبارتند از: مشکلات مدیریتی، زیرساخت‌ها، شرایط اقتصادی، عوامل سازمانی، قانونی و حقوقی، سیستم‌ها و فرآیندهای سازمانی.

شرایط واسطه‌ای

بر خلاف شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر عبارت‌اند از شرایطی که بر چالش‌های پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن اثرات مثبت یا منفی دارند و می‌توانند اجرا و موفقیت آن را تسهیل و تسریع نمایند یا به‌عنوان محدودیت‌هایی منجر به اختلال در آن باشند. به همین دلیل مفاهیمی در این بعد مدل قرار گرفته است که نسبت به شرایط خنثی زمینه‌ای از این حیث متفاوت باشند. در این پژوهش، مفاهیم شناخت ناکافی از قابلیت‌های توسعه، انگیزه ناکافی، تصمیمات دولتی، اثرات تصمیمات سیاسی، رشد روزافزون فناوری‌ها، عدم پویایی جامعه، استعداد، شرایط کاری، فرهنگ جامعه، فرهنگ سازمان به‌عنوان مفاهیم مداخله‌ای چالش‌های پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن بدست آمده است. در نهایت، بر اساس گزاره‌های بدست آمده، شرایط مداخله‌گر در مدل این پژوهش عبارتند از: عوامل دانشی و علمی، عوامل دولتی و سیاسی، عوامل محیطی، عوامل فردی، فرهنگ.

راهبردها

در بعد راهبردها، کنش‌ها و فعالیت‌های اصلی که می‌تواند در موفقیت چالش‌های پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن راهگشا باشد مورد توجه قرار گرفت. فرق این بعد با پدیده اصلی در این است که مفاهیم و مقوله‌های این بعد از نوع فرآیندی نیستند، بلکه از نوع اقدام بوده و به پیاده‌سازی راهبردهای چالش‌های پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن، کمک می‌کنند. در این پژوهش، مفاهیم جذب سرمایه، استراتژی‌های افزایش درآمد، تمرکز بر آموزش درست و استفاده از خروجی‌های دانشگاه، استفاده از مدیران متخصص، تحلیل نیازهای آموزشی و توسعه مهارت، طراحی و برنامه‌ریزی برنامه‌های آموزشی، اجرا و ارزیابی برنامه‌های آموزشی، شناسایی و انتخاب فناوری‌های نوین مناسب، اجرای پروژه‌های بهینه‌سازی فرآیندها با استفاده از فناوری‌ها، طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی برای استفاده از فناوری‌ها، طراحی و پیاده‌سازی سیستم پاداش و تشویق برای توسعه قابلیت‌های مهارتی، ارزیابی و اعتراض پاداش‌ها و تشویق‌ها، طراحی و اجرای سیستم مانیتورینگ عملکرد توسعه قابلیت‌ها، انجام ارزیابی و بازخورد به عملکرد توسعه قابلیت‌ها، بهبود و پیشرفت براساس نتایج ارزیابی به‌عنوان مفاهیم راهبردهای چالش‌های پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن بدست آمده است. در نهایت، بر اساس گزاره‌های بدست آمده، راهبردها در مدل این پژوهش عبارتند از: تخصیص بودجه مناسب،

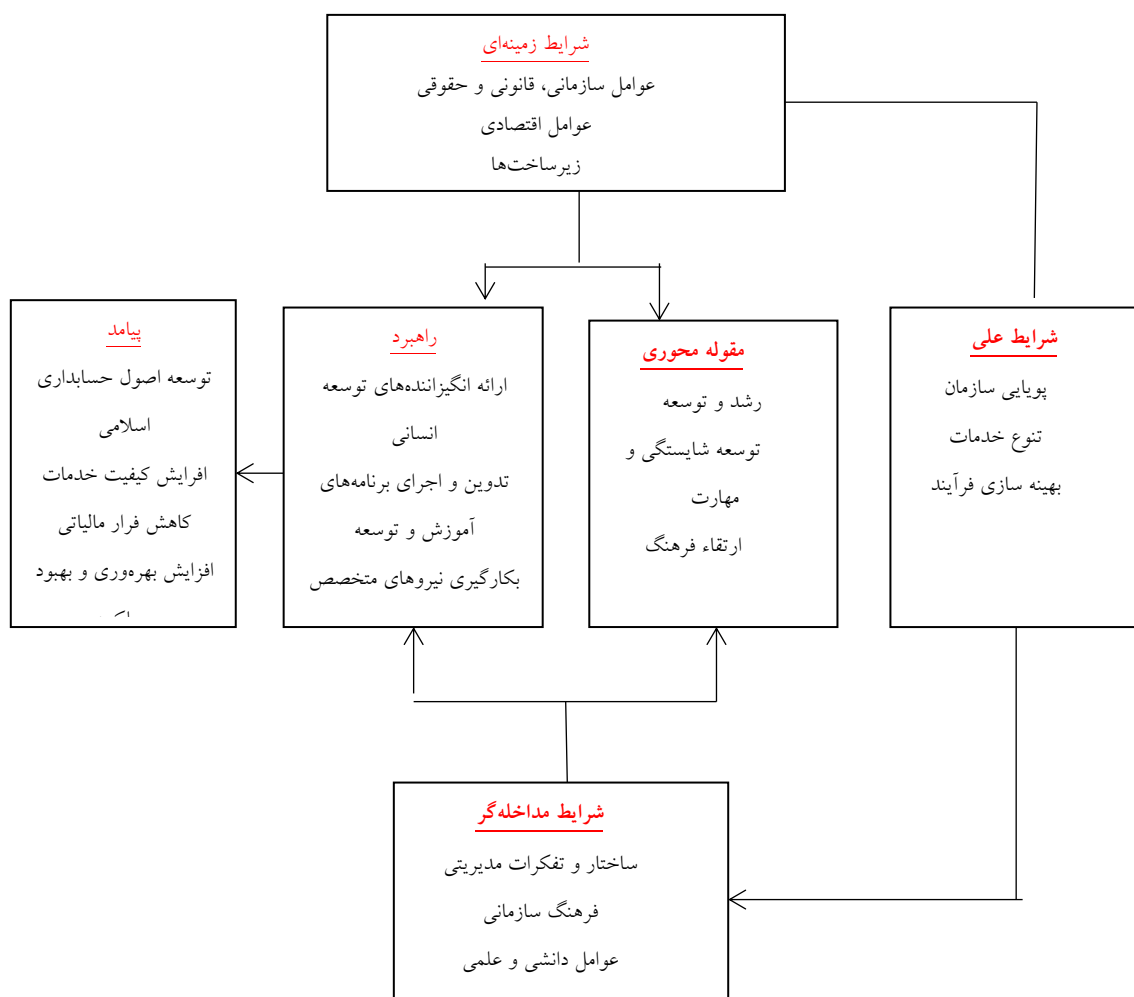
بکارگیری نیروهای متخصص، تدوین و اجرای برنامه‌های آموزش و توسعه، استفاده فناوری نوین در فرآیندها، ارائه انگیزاننده‌های توسعه مهارت، مانیتورینگ و ارزیابی بهبود و توسعه.

پیامدها

در نهایت در بعد پیامدها، نتایج و پیامدهای مورد انتظار اعم از ملموس و غیرملموس و نیز از جهت شرایط سازمان امور مالیاتی، مورد توجه قرار گرفت. پیامدهای مورد انتظاری که می‌تواند در اثر اجرای فرآیندها، اقدامات و راهبردهای چالش‌های پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن شود. در این پژوهش، مفاهیم بهبود اقتصادی-علمی، افزایش رفاه جامعه، شناسایی نیازهای حسابداران، بهبود فرآیندها و سیستم‌ها برای افزایش کیفیت خدمات، اجرای فعالیت‌های افزایش رضایت مندی ارباب رجوع، توسعه مکانیسم‌ها برای شنیدن صدای مردم، بهبود فرآیندهای عملیاتی مهارت‌ها، استفاده از روش‌ها و ابزارهای مدیریت بهره‌وری، مدیریت و پیگیری عملکرد سازمان‌ها به منظور بهبود، شناسایی و ایجاد فرصت‌های شغلی داخل سازمان، توسعه برنامه‌های پیشرفت حرفه‌ای و ترقی حسابداران، تشخیص نیازهای منابع انسانی، توسعه برنامه‌ها و فعالیت‌های ارتقاء توانمندی‌های مهارتی مهارت، تسهیل و ترویج تعاملات بین سازمان‌ها به‌عنوان مفاهیم پیامدی چالش‌های پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن بدست آمده است. در نهایت، بر اساس گزاره‌های بدست آمده، پیامدها در مدل این پژوهش عبارتند از: افزایش توسعه اصول حسابداری اسلامی، افزایش کیفیت خدمات ارائه شده، رضایتمندی حسابداران و ارتقاء مشارکت، افزایش بهره‌وری و بهبود عملکرد، ایجاد فرصت مهارت، ارتقاء توانمندی‌های مهارتی.

تحلیل نهایی (انتخابی)

پس از استخراج کد ثانویه، کدهای انتخابی (گزینشی) تعریف شد. در زیر در مورد هر یک از این کدها بحث شده و در پایان مدل نهایی به ترسیم در آمده است. همان طور که در بالا آمد پس از مرحله کدگذاری اولیه، با تحلیل داده‌ها و کنار هم قرار دادن چندین باره ی کدهای باز در ظاهر متفاوت اما در راستای فرآیندی مشابه و هم معنی، اقدام به ادغام کردن کدهای باز، در قالب مفاهیمی انتزاعی تر شد و مولفه‌ها دسته بندی گردید که نهایتاً شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط واسطه‌ای، راهبردها و پیامدها شناسایی گردد و بر اساس این مولفه‌ها مدل فرایند پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران طراحی گردید.

شکل ۱- مدل چالش‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن

حسابداری اسلامی و اثرات مفید آنها بر نظام اقتصادی می باشد که این عمل باید از طریق نهادها و انجمن های مربوط انجام شود که متأسفانه تا کنون تلاش چندانی در این خصوص انجام نشده است.

بر اساس نتایج حاصل از بخش قبل و مطالب ارائه شده در این بخش می توان به این نتیجه رسید که با توجه به اینکه الگوی حسابداری اسلامی تضمین کننده منافع سازمان می باشد و همچنین گزارشگری مالی و CSR تضمین کننده ی منافع ذینفعان و جامعه (به عنوان یکی از ذینفعان) هستند، یکپارچه نمودن این مباحث که به خلق الگوی حسابداری اسلامی مسئولانه می انجامد می تواند سازمان را به یک سازمان مسئول نسبت به تمامی ذینفعان مبدل سازد.

از آنجا که مدل حسابداری اسلامی بر اساس اصول و رهنمودهای حقوق اسلامی (شریعت) است. الگوی پیشنهادی پژوهش با تاکید بر شفافیت، انصاف و ممنوعیت بهره با

شکل ۱ مدل چالش‌های پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران و جهانی سازی آن را نشان می دهد. بر این اساس عوامل موثر بر پیاده سازی حسابداری اسلامی در ایران عبارتند از شرایط علی، شرایط زمینه ای، شرایط مداخله گر، راهبردها و پیامدها. هر یک از این مولفه ها نیز دارای زیر مولفه هایی هستند که در شکل (۱) قابل مشاهده است.

بحث و نتیجه گیری

همان طور که در الگوی حسابداری اسلامی ذکر شد، سازمان به تنهایی نمی تواند شرایط لازم را در خصوص حقوق ذینفعان و انجام مسئولیت در قبال آنان، فراهم نماید. برای رسیدن به این هدف مشارکت تمامی آحاد جامعه لازم است و ارتباطات سازمان با ذینفعان و ذینفعان با یکدیگر بهترین روش برای تحقق این هدف می باشد. مهم ترین مسئولیت جامعه در قبال مصرف کنندگان اطلاع رسانی صحیح و آموزش های لازم در خصوص

دوویوپر، پیترز و هارزینگ، (۲۰۱۹) در مطالعه خود دیدگاه‌های جدیدی ارائه کرده‌اند که چگونه از انواع مختلف مولفه‌ها و مسیرهای بین‌المللی برای انتقال انواع مختلف دانش استفاده شود. این مطالعه همچنین نشان می‌دهد که چگونه هر کدام از مسیرها به عنوان یک کانال منحصربفرد حسابداری استفاده می‌شود و چرا این مورد حیاتی است. در نهایت بیان می‌کند چگونه مسیرهای بین‌المللی، نیازهای خاص به یک نوع ویژه از حسابداری را منعکس می‌کنند. کانبولات و بیراها (۲۰۱۹) در مطالعه خود اظهار نموده‌اند که انتقال که دانشی که در طی یک پروسه ارتباط و تعامل اجتماعی اتفاق می‌افتد، موجب بهبود قابلیت‌های نوآوری شرکت می‌شود. همچنین در این مطالعه بررسی شده است که چگونه دانش از طریق شبکه‌های اجتماعی منتقل می‌شود و چگونه گره‌های مختلف می‌توانند نقش‌های مجزا و مستقلی در این پروسه ایفا نمایند. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که استراتژی‌های خاصی وجود دارند که بر روی رابطه بین حسابداری و ساختار سازمانی تاثیرگذار هستند و یکی از منابع مهم حسابداری، بازی‌های موجود در شبکه‌های اجتماعی می‌باشند.

نظری و آزادی (۱۳۹۸)، در مطالعه خود الگوی ساختاری روابط بین فناوری اطلاعات، مدیریت دانش با حسابداری ضمنی را بررسی نموده‌اند. نشان داده شد که بین فناوری اطلاعات و مدیریت دانش با حسابداری ضمنی ارتباط وجود دارد. لذا مدیران دانشگاه باید پیش از توسعه استراتژی فناوری اطلاعات، استراتژی دانش را توسعه دهند تا مبنایی برای استراتژی فناوری اطلاعات فراهم سازند.

ارمغان (۱۳۹۷)، در مطالعه خود بیان کرده است که هدف از پژوهش خود تحلیلی بر توسعه و ترویج رویکردهای مرتبط با حسابداری است. این پژوهش، به شیوه بررسی، ایجاد و ساختاردهی دانش ضمنی و تجارب افراد با هدف افزایش یادگیری سازمانی، با بهره‌گیری از مدل SECI می‌پردازد. با استفاده از این مدل مراحل مختلف حسابداری، اجتماعی سازی، بیرونی سازی، ترکیب و درونی سازی دانش ضمنی افراد با تاکید بر یادگیری سازمانی مورد مطالعه و تحلیل قرار می‌گیرند. همچنین شیوه حسابداری و ایجاد بستر توسعه دانش با استفاده از مفهوم Ba توصیف می‌گردد. در این تحقیق، با تاکید بر مدل فوق، نحوه تعاملات بین افراد در حل مسایل و عوامل موثر بر عدم حسابداری و موانع آن مورد تحلیل و واکاوی قرار می‌گیرند. همچنین این نتایج با یافته‌های فلامرزبان و همکاران (۱۳۹۷)، چهارمحالی (۱۳۹۶)، محمدی و ملکی (۱۳۹۵)، چن (۲۰۲۱)، هو و همکاران (۲۰۲۱)، همزه و همکاران (۲۰۱۶)، مهتاب و عبدالله (۲۰۱۶) و راثو (۲۰۱۳) همخوانی دارد.

حسابداری متعارف متفاوت است. این مدل از اعمالی مانند حدس و گمان، قمار، و عدم اطمینان، ترویج اخلاق و مسئولیت اجتماعی اجتناب می‌کند. ویژگی‌های کلیدی عبارتند از مفهوم «امانتداری» که در آن کسب‌وکارها ثروت را به نمایندگی از جامعه مدیریت می‌کنند، و تأکید بر تقسیم سود و زیان، تشویق مکانیسم‌های اشتراک ریسک در معاملات مالی را دارد.

اجرای حسابداری اسلامی مستلزم شرایط خاصی برای اطمینان از رعایت اصول اسلامی است. این شرایط شامل شفافیت، انصاف و اجتناب از معاملات مبتنی بر بهره‌برداری است. علاوه بر این، مستلزم تفکیک وجوه شخصی و تجاری، ممنوعیت عدم قطعیت (غرار) و پایبندی به مفهوم تقسیم ریسک از طریق مشارکت یا قراردادهای مشارکت در سود است. هدف الگوی پیشنهادی پژوهش با رعایت این شرایط، ارتقای عدالت اجتماعی، ثبات اقتصادی و ارزش‌های اخلاقی در نظام مالی کشور عزیزمان ایران می‌باشد.

مقایسه یافته‌های پژوهش با تحقیقات گذشته

علاوه بر تفاوت‌هایی که از لحاظ روش شناسی بین این پژوهش و تحقیقات مشابه در این زمینه وجود دارد و جزء نوآوری‌های این پژوهش محسوب می‌شود، از لحاظ مدل و اجزای آن نیز تفاوت‌هایی وجود دارد. همچنین پژوهشی که به موضوع پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران بپردازد نیز بسیار محدود بوده و این پژوهش را متمایز می‌کند. البته به دلیل محدودیت تحقیقات گذشته در این زمینه و با روش مشابه، اجزای کلی اکثر مدل‌های ارائه شده با اجزای این مدل تطبیق ندارد، ولی به لحاظ مفهومی می‌توان روابط و مقایساتی بین آن‌ها انجام داد. بنابراین، نتایج حاصل از این پژوهش به نوعی و به صورت غیرمستقیم با تعدادی از پژوهش‌های انجام شده در گذشته همخوانی که در ذیل به برخی از آن‌ها اشاره می‌گردد:

هانگ و وانگ (۲۰۲۰) به مطالعه اصول طراحی و حسابداری در سازمانها پرداختند. بر اساس این مطالعه، با توجه به پیشرفت فناوری سازمانها نیاز بیشتری نسبت به افزایش دانش و انتقال آن بین کارمندان خود دارند. همچنین، انتقال داخلی دانش در یک سازمان از طریق آموزش کارکنان امکان پذیر است. کیو و هاگلند (۲۰۱۹) در مطالعه خود با عنوان نقش تمرکز و صداقت در حسابداری به بررسی نقش افراد ناهمگون در درک حسابداری بین شرکا پرداخته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهند که صداقت و امانتداری شرکا، تاثیر مستقیمی بر روی حسابداری دارد. این دو متغیر به همان اندازه که بر روی حسابداری، تاثیر دارند، بر روی گسستگی دانش نیز تاثیر منفی دارند.

فهرست منابع

- علی محمدی، نسیمه. (۱۳۹۹). مبانی و مفاهیم استانداردهای گزارشگری مالی بین‌المللی. اولین کنفرانس علمی پژوهشی مدیریت، اقتصاد و حسابداری.
- فرقاندوست، کامبیز، زند، علیرضا. (۱۳۹۵). بررسی مبانی نظری استانداردهای حسابداری و گزارشگری مالی در اسلام. مجموعه مقالات دومین همایش دوسالانه اقتصاد اسلامی. دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- همتی نژاد طولی، مهرعلی، عاشقی، بهنام، کریمی زاد، & میرحامد. (۲۰۲۱). نقد و بررسی کتاب پژوهش کیفی (راهنمای طراحی و کاربست). فصلنامه علمی مدیریت ارتباطات در رسانه های ورزشی.
- Abata, M. A. (2015). "The impact of international financial reporting standards (IFRS) adoption on financial reporting practice in the Nigerian banking sector". *Journal of Policy and Development Studies*, 9(2), 169-184.
- Abd El Razik, A. (2009). Challenges of international financial reporting standards (IFRS) in the Islamic accounting world, case of middle eastern countries. *Scientific Bulletin-Economic Sciences*, 8(14), 79-102.
- Abduganiyev, B. H. (2022). International financial reporting standards and its implementation into uzbekistan accounting system. *Архив научных исследований*, 4(1), 57-72.
- Abras, A., & Jayasinghe, K. (2022). Competing institutional logics and power dynamics in Islamic financial reporting standardisation projects. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, (ahead-of-print).
- Alshater, M. M., Hassan, M. K., Sarea, A., & Samhan, H. M. (2022). Islamic accounting research between 1982 and 2020: a hybrid review. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, (ahead-of-print).
- Astolfi, P. (2021). Did the international financial reporting standards increase the audit expectation gap? an exploratory study. *Accounting in Europe*, 18(2), 166-195.
- Can, G. (2021). Does Sharia compliance affect financial reporting quality? An evidence from Muslim majority countries. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 14(1), 16-33.
- García, M. d. P. R., Alejandro, K. A. C., Sáenz, A. B. M., & Sánchez, H. H. G. (2017). "Does an IFRS adoption increase value relevance and earnings timeliness in Latin America"? *Emerging Markets Review*, 30, 155-168.
- Herath, S. K., & Alsulmi, F. H. (2017). International financial reporting standards (IFRS): The benefits, obstacles, and opportunities for implementation in Saudi Arabia. *International Journal of Social Science and Business*, 2(1), 1-18.
- Hosseini, A., Jabbarzade Kangaarloye, S., Bahri Sales, J., & Sadi, R. (2021). Explaining the Obstacles of Implementing International Financial Reporting
- باقرآبادی، محمد، شایان، علیرضا، شایان، کوروش. (۱۳۹۵). مروری بر استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی. تهران: انتشارات ترمه.
- حسینی، سیدمهدی؛ نادریان، آرش. (۱۳۹۵). بررسی مشکلات عدم وجود زیرساخت آموزشی مناسب با مشکلات به کارگیری استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی در ایران. سومین همایش سراسری مباحث کلیدی در علوم مدیریت و حسابداری.
- دیانتی دیلمی، زهرا، مشهدی، سیده پریسا. (۱۳۹۵). بررسی امکان‌سنجی پیاده‌سازی حسابداری اسلامی در ایران؛ از منظر خبرگان دانشگاهی. تحقیقات مالی اسلامی، ۵(۲)، ۱۱۱-۱۳۲.
- رجبی مقدم، داود، مهربان پور، محمدرضا، غلامی جمکرانی، رضا. (۱۴۰۰). اقتصاد اسلامی و شناسایی مولفه‌های افشا در گزارشگری مالی اسلامی. فصلنامه اقتصاد اسلامی، ۸۴، ۸۱-۹۶.
- رحمانی، علی، ولی زاده لاریجانی، اعظم، میرزایی بیرامی، راحله. (۱۳۹۹). استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی و کیفیت گزارشگری مالی. پژوهش‌های حسابداری مالی، ۱۲(۴)، ۷۸-۵۹.
- رحمانی، علی؛ شریفی، صدیقه. (۱۳۹۲). بررسی میزان انطباق استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی با وضعیت فعلی گزارشگری در صنعت بانکداری در ایران. اولین کنفرانس بین‌المللی حماسه سیاسی (با رویکردی بر تحولات خاورمیانه) و حماسه اقتصادی (با رویکردی بر مدیریت و حسابداری).
- رحمانی، علی؛ علی پور، شراره. (۱۳۸۹). موانع پذیرش استانداردهای بین‌المللی حسابداری در ایران. فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۲۷، ۷۵-۹۹.
- رحیمیان، نظام الدین؛ مجدوی اوغولبیک، محمود؛ ملکی، علیرضا. (۱۳۹۳). همگرایی استانداردهای بین‌المللی و واحدهای کوچک و متوسط. حسابرس، ۸۰، ۸۲-۸۶.
- زنگنه، عصمت. (۱۳۹۸). استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی IFRS. تهران: موسسه فرهنگی هنری دیباگران.
- صادق زاده، مهدی. (۱۴۰۰). نگاهی به استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی و چالش‌های حقوقی پیاده سازی آن در ایران. مطالعات مدیریت، مالی و اقتصادی، ۳(۱)، ۵۹-۷۰.

- Standards; Grounded Theory Approach. *Financial Research Journal*, 23(1), 108-133.
- Houqe, M. N., Monem, R. M., & van Zijl, T. (2016). "The economic consequences of IFRS adoption: Evidence from New Zealand". *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 27, 40-48.
- Houqe, M. N., Monem, R. M., Tareq, M., & van Zijl, T. (2016). "Secrecy and the impact of mandatory IFRS adoption on earnings quality in Europe". *Pacific-Basin Finance Journal*, 40, 476-490.
- IASB. (2015). IAS: Presentation of financial statements.
- Karimova, K. D., & Khojiyev, M. S. (2021). Improving the application of international financial reporting standards in Uzbekistan. *Asian Journal of Research in Business Economics and Management*, 11(10), 51-59.
- Malo-Alain, A., Aldoseri, M., & Melegy, M. (2021). Measuring the effect of international financial reporting standards on quality of accounting performance and efficiency of investment decisions. *Accounting*, 7(1), 249-256.
- Mnif, Y., & Ayed, H. (2022). The emergence and development of international financial reporting standards (IFRS) in Iraq: an analytical study. *International Journal of Research in Social Sciences*, 12(2), 557-571.
- Mukhlisin, M., & Fadzly, M. (2020). Multiple logics within the international Islamic financial architecture: implications for Islamic financial reporting standards. *Accounting Research Journal*, 33(6), 709-727.
- Rohmah, R. A., Budianto, E. W. H., & Dewi, N. D. T. (2023). The Application of Financial Accounting Standard Statements (PSAK) in Islamic and Conventional Banking: Mapping Research Topics using VOSviewer Bibliometric and Library Research.
- Sharairi, M. H. (2020). Factors that influenced the adoption of IFRS by Islamic banks in the UAE. *Accounting Research Journal*, 33(1), 75-91.

Accounting Knowledge & Management Auditing
Vol. 16/ No. 62/ Summer 2027

Presenting a model of the challenges of implementing Islamic accounting in Iran and its globalization

Nasrollah Moradpoor

Ph.D Student, Department of Accounting, Tehran shomal Branch, Islamic Azad University, tehran, Iran

Ali aakbar chaharmahali

Assistant Professor of Accounting, Department of Accounting, Tehran shomal Branch, Islamic Azad University, tehran, Iran
(Corresponding Author)

Hashem Nikoomaram

Professor of Accounting, Department of Accounting, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

The formation of the wave of economic globalization and the rapid transfer of natural, financial and human resources between countries, as well as the emergence of global capital markets, have caused the demand for accounting information to find new dimensions. These standards conflict with the basics of Islamic accounting in some topics, and therefore, considering the Islamic nature of our country, this issue becomes important. In this research, the model of the challenges of implementing Islamic accounting in Iran and its globalization is discussed. In this research, in order to build a codified theory through data collection and inductive analysis of data, and considering that there is no reliable theory for it, based on which a hypothesis can be formulated for that test, interviews with experts in this field It leads to the design of the model and the creation of hypotheses to evaluate the subject and confirm the model. The findings of the grand theory method led to the creation of a model of the challenges of implementing Islamic accounting in Iran and its globalization. After extracting the secondary code, optional codes were defined. After the initial coding stage, by analyzing the data and putting together several open codes with different appearance but in line with a similar process and the same meaning, the open codes were integrated in the form of more abstract concepts and the components were categorized. Finally, causal conditions, contextual conditions, mediating conditions, strategies and consequences were identified and based on these components, the Islamic accounting implementation process model in Iran was designed.

Keywords: Islamic accounting, Iran, globalization, grand theory.